

ZAPISNIK
sa 24. sjednice Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore,
održane 6. decembra 2018. godine

Sjednica je počela u 11 sati.

Sjednici je predsjedavala Nada Drobnjak, predsjednica Odbora.

Sjednici su prisustvovali član/ice Odbora: Zvonko Vuković, mr Branka Tanasijević, Aleksandra Vuković, Sanja Pavićević i Maja Bakrač.

Sjednici su prisustvovali/e: Marija Mirjačić, zamjenica generalnog sekretara Skupštine Crne Gore, Biljana Pejović, načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Radmila Đakonović, Ministarstvo odbrane, Mirjana Vlahović Andrijašević, Ministarstvo pravde, Dragana Kandić, Ministarstvo vanjskih poslova, Vanja Grgurović, Uprava za inspekcijske poslove, Ljiljana Garić, Centar za stručno obrazovanje, Nataša Nelević, NVO Centar za feminističku kulturu NOVA, studentkinje Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore i članice Studentske organizacije Pravnog fakulteta UCG - „ADAMS “ : Anđela Gogić, Sanja Crvenica, Iva Rolović, Jelena Jovanović, Natalija Ćorac, Marina Vlahović, Anđela Delić, Katarina Camović, Marica Zeković, Aleksandra Žižić i Azemina Palavrtić.

Rad sjednice pratili su predstavnici medija.

Predsjednica je objavila dnevni red sjednice

75 GODINA POLITIČKE PARTICIPACIJE ŽENA U CRNOJ GORI

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Nada Drobnjak, u uvodnom izlaganju je podsjetila na značaj obilježavanja 5. i 6. decembra, dana kada je 1943.godine u Kolašinu osnovan AFŽ Crne Gore i Boke, na značajan datum za sve koji promišljaju o demokratiji, ravnopravnosti, jednakim šansama za muškarce i žene, o ravnopravnosti bez obzira na posebnost.

Izrazila je uvjerenje da će studentkinje Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore, koje su prisustvovala sjednici, preuzeti luču dalje borbe za ravnopravnost, jer kako globalno tako i u Crnoj Gori još uvijek govorimo o paradoksu da je u populaciji više žena, ali da su one jos uvijek marginalizovana grupa.

Govoreći o zaslugama pretkinja u NOB-u, ona je naglasila da su pokazale kako mogu ravnopravno sa muškarcima da se bore za slobodu, da promišljaju o razvoju društva u kome žele da žive i kako su se izborile za većinu ženskih ljudskih prava, koje mi danas živimo. Takođe, uspjele su da se izbore da već 1945. godine dobijemo aktivno i pasivno biračko pravo, da imamo jednako pravo sa muškarcima na obrazovanje, pravo na rad, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, da možemo da uđemo u institucije i izađemo iz sfere privatnog, da odlučujemo o svojoj i sudbini svoje porodice i društva u kome živimo. Podsjetila je i na žene liderke u tom periodu, njihovo pregalaštvo, kao i na statističke podatke koji govore o učešću žena u NOB-u.

Predsjednica Odbora je dodala da su one sa ostvarenim pravom glasa i mogućnošću aktivnog učešća u donošenju odluka osigurale povoljniji položaj u zagovaranju, ali i ostvarivanju boljeg položaja žena. Međutim, borba za ravnopravnost mora da se nastavi, uz podršku kolega koji razumiju njen smisao, jer samo zajedno možemo stvarati svijet dostojan življenja.

Predsjednica Odbora je naglasila da se sjednica održava u periodu kada obilježavamo „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“, dijeleći jedno svjedočenje o tome kako su se žene u AFŽ-u, poslije Drugog svjetskog rata borile protiv nasilja u porodici, uz zaključak da podsjećanje na prošlost predstavlja lekciju za dalji napredak.

Članica NVO Centar za feminističku kulturu „NOVA“ Nataša Nelević, jedna od autorki izložbe „Drugarice -Ženski pokret u Crnoj Gori 1943 – 1953“, govoreći o tome zašto je važno da bude ispiričana priča o AFŽ-u Crne Gore, naznačila je postojanja veza, korelacija i preklapanja između dva historijska iskustva. Ona je rekla da je prvi impuls za rad na ovoj izložbi došao iz potrebe da se ispravi nepravda nanijeta socijalističkom ženskom pokretu u Crnoj Gori, nepravda zaborava na koji je ovaj pokret decenijama bio osuđen.

Ta situacija mijenja se 90-tih godina, kada se nova generacija jugoslovenskih feministkinja, koje su izrasle iz drugog talasa feminizma, okreće nasljeđu ženskog pokreta u socijalizmu i pogotovo nasljeđu AFŽ-a, kao ključne ženske političke organizacije. U tom periodu započinju brojna istraživanja, prikupljaju se dokumenta, organizuju razne manifestacije. Na tom tragu i u tom kontekstu postavljena je i izložba „Drugarice“, koja predstavlja crnogorski doprinos obnovi sjećanja na žensko političko nasljeđe u doba socijalističke Jugoslavije.

Savremene feministički orjentisane teoretičarke upozoravaju da je riječ samo o prividnim diskontinuitetima i da je moguće naći kontinuitet između ova dva naizgled različita perioda ženskog pokreta i da AFŽ nudi značajne lekcije. Prva i najvažnija lekcija odnosi se na pomake i eksperimente u procesu ženskog oslobađanja od reproduktivnog rada, druga na vezu kategorije klase i pola i treća o preplitanju posebnog feminističkog rada i rada u okviru šireg političkog fronta koji se tiče značaja masovnosti. Na kraju diskusije Nataša Nelević je saopštila da je za savremene borkinje za prava žena važno da nauče te lekcije i da se AFŽ-a sjećaju kao živog izvora znanja, neophodnog za borbu koju danas vode.

Članica Odbora za rodnu ravnopravnost Branka Tanasijević, govorila je o 75 godina političke participacije žena u Crnoj Gori. Konstatovala je da je crnogorska žena zbog svoje posebnosti bila vjekovna inspiracija slikara, pjesnika, književnika, putopisaca, pa je o njoj pisano kao o ženi od kamena, ljepotici, ratnici, gorskoj vili, sestri, nježnoj majci, koja je odgajala nesutrašive ratnike i dodala da su hrabre, dostojanstvene, uporne i samosvjesne bile i u borbi za svoja prava, koju su započele još 30-ih godina 20-og vijeka.

Podsjetila je da su prvi put pokušale da u Podgorici proslave 8.mart 1932. godine, ali je proslavu omela policija, tako da su to učinile ilegalno. Dvije godine kasnije, na Cetinju, uspjele su da obilježe ovaj praznik i pošalju poruku da se pridružuju svim ženama koje se bore za ljudska i građanska prava.

Tokom diskusije Branka Tanasijević je navela najznačajnije datume iz crnogorske istorije, koji se odnose na borbu za ženska prava, u kojoj su zauzele dostojno mjesto i pokazale istrajnost i hrabrost u borbi za narodne i političke slobode. Naglasila je da je broj žena stalno rastao, što je i konstatovano na petoj Zemaljskoj konferenciji KPJ, 1940. u Zagrebu, da je taj broj naročito porastao u Crnoj Gori, čak šest puta.

Takođe, podsjetila je da je 13.jula 1941. odziv žena bio izrazit, tako da je u oružanoj borbi učestvovalo njih 2.546, a poginulo 483. Tokom rata, kroz neprijateljske logore i zatvore prošlo je 12.108 žena, a strijeljano, ili obješeno 1.745. Do početka decembra 1943. organizacija AFŽ-a na oslobođenoj teritoriji, okupila je 80% žena. U nastavku je govorila o formiranju AFŽ-a, tačnije o kongresu koji je održan 5. i 6. decembra 1943. u Kolašinu, u vrijeme kad je čitava Boka i polovina Crne Gore bila pod okupacijom i na kojem je bilo prisutno 400 žena.

Članica Odbora za rodnu ravnopravnost Branka Tanasijević je zaključila da je AFŽ uspio u borbi za svoja prava, dokaz je i Ustav iz 1946. godine, kojim se izjednačavaju sva građanska i politička prava žena i muškaraca i da su u prvom poslijeratnom mandatu u Skupštini žene bile zastupljene 2%. Na posljednjim parlamentarnim izborima, na partijskim listama bilo je 30% žena, a u toku je rad na izradi izbornog

zakonodavstva od kojeg se očekuje da na izbornim listama u narednom periodu bude najmanje 40% žena, čemu je upravo Antifašistički front žena otvorio put ka ostvarivanju tog cilja.

Članica Odbora za rodnu ravnopravnost Aleksandra Vuković smatra da je AFŽ prije svega jugoslovenska priča, priča Komunističke partije Jugoslavije, s obzirom na to da je KPJ bila jedina politička organizacija koja je uključivala žene, što je bilo veoma značajno za emancipaciju u tradicionalnom i patrijarhalnom modelu društva u kome su živjele.

Zbog toga je veoma značajno, posebno za mlade ljude, da razviju kulturu sjećanja, koja se neće pretvoriti u nostalgiju, da ne postanemo zatočenici prošlosti, nego da je učinimo produktom za budućnost. Jer, žene nijesu nosile oružje samo u vidu pušaka, nego i oružje kojim će ostvarivati elementarna ljudska i politička prava.

Aleksandra Vuković je podsjetila na primjere crnogorskih žena ratnica, koje su svoje mjesto našle u literaturi, muzici i likovnoj umjetnosti, a govorila je i sopstvene stihove posvećene poznatim učesnicama NOB-a. Ona je zatim dodala da su brojne priče koje treba pomenuti, posebno zbog mladih, koje potvrđuju da su upravo žene KPJ, žene antifašističkog fronta, dakle partizanke, pokazale da nijesu spremene da se u jednom od najznačajnijih trenutaka u promjeni svjetskog poretka, bore iz sjenke. Pokazale su da će se u njihovoj sjenci rado živjeti, jer to podrazumjeva život u sjenci herojstva, istrajnosti, borbe i poruke da ne samo da su trčale sa vukovima, nego su one tih godina prestizale vukove i pokazivale se kao vučice u borbi za slobodu.

Ona je konstatovala da su učesnice NOB-a značajno doprinijele emancipaciji današnje žene, u smislu osvajanja polja slobode, koje predstavlja izraz i oduhovljenje i ostvarenje lične sreće i radosti. Zato misli da ovakve prilike jesu mogućnost da se podsjetimo i pojedinačnih primjera, žena koje su imale i znale zašto da se bore i žive i zato je njihova oporuka za nas danas veoma vazna. To što je u međuvremenu eho njihove borbe utihnuo u javnosti, ne treba ni zbog čega da dozvolimo, ni da na bilo koji način splasne naša energija, ma sa kakvim se problemima suočavale, ma sa kakvim preprekama se nosile, jer suština je u tome da budemo žene.

Studentkinja Pravnog fakulteta i članica Studentske organizacije Pravnog fakulteta UCG - „ADAMS“ Sanja Crvenica, konstatovala je da je borba za ravnopravnost bazirana na znanju, odnosno da su temelji od kojih krećemo uvijek satkani od činjenica i da borba za ravnopravnost ne treba nikad da postane plašt pod kojim će se kriti mikro planovi borbe za lične interese. Najbolji primjer onog što jeste bila ideja minulih generacija jesu upravo žene o kojima smo danas imali priliku mnogo toga da čujemo.

Sjednica je završena u 12 sati i 30 minuta.

SEKRETARKA ODBORA
Snežana Grupković, s.r.

PREDSJEDNICA ODBORA
Nada Drobniak, s.r.